

Федір Петрович ТКАЧИК

к.е.н., ст. викладач кафедри податків та фіскальної політики
Тернопільського національного економічного університету
46000, м. Тернопіль, вул. Львівська 11, кім. 1416а,
e-mail: tkachyk.fp@gmail.com; моб.: (097) 961-20-25

**КОНСУЛЬТУВАННЯ В СФЕРІ МИТНОЇ СПРАВИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Анотація

Мета статті полягає в дослідженні теоретичних та організаційно-правових аспектів митного консультування в Україні та формуванні орієнтирів його вдосконалення з урахуванням вітчизняних реалій та зарубіжного досвіду.

У процесі наукового дослідження використовувалися наступні методи: групування, порівняння, аналізу, узагальнення, синтезу, факторного аналізу, індукції, дедукції, статистичні, логічні, системні та структурні методи.

Результати дослідження полягають в наступному: досліджено підходи до сутності консультування та виокремлено основні його риси для формування головної мети митного консультування. Висвітлено основні аспекти консультативної та масово-роз'яснювальної діяльності органів доходів і зборів в Україні з питань реалізації митної політики. систематизовано та сформульовано напрями удосконалення інформаційно-консультативної роботи митних органів з урахуванням позитивної практики розвинених країн світу.

Наукова новизна полягає в розкритті економічної природи формування митного консультування та виокремленні його з системи фіскального регулювання, систематизації сучасних особливостей консультативної діяльності митних органів, формуванні та групуванні основних шляхів підвищення ефективності митного консультування, як одного з основних факторів впливу на надходження до бюджету.

Практичне значення наукового дослідження полягає в тому, що сформульовані теоретичні положення, висновки і пропозиції можуть бути використані у процесі удосконалення митної політики України, практичній діяльності фіскальних органів і суб'єктів господарювання.

***Ключові слова:** консультування, інформування, роз'яснення, фіскальна політика, митна справа, фіскальні органи, бюджетний процес, митне та податкове законодавство.*

Федор Петрович ТКАЧИК

**КОНСУЛЬТИРОВАНИЕ В СФЕРЕ ТАМОЖЕННОГО ДЕЛА: СОВРЕМЕННОЕ
СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ**

Аннотация

Цель статьи заключается в исследовании теоретических и организационно-правовых аспектов таможенного консультирования в Украине и формировании ориентиров его совершенствования с учетом отечественных реалий и зарубежного опыта.

В процессе научного исследования использовались следующие методы: группировки, сравнения, анализа, обобщения, синтеза, факторного анализа, индукции, дедукции, статистические, логические, системные и структурные методы.

Результаты исследования заключаются в следующем: исследованы подходы к сущности консультирования и выделены основные его черты для формирования главной цели таможенного консультирования. Освещены основные аспекты консультативной и массово-

---

разъяснительной деятельности органов доходов и сборов в Украине по реализации таможенной политики. систематизированы и сформулированы направления совершенствования информационно-консультативной работы таможенных органов с учетом положительной практики развитых стран мира.

Научная новизна заключается в раскрытии экономической природы формирования таможенного консультирования и выделении его из системы фискального регулирования, систематизации современных особенностей консультативной деятельности таможенных органов, формировании и группировке основных путей повышения эффективности таможенного консультирования, как одного из основных факторов влияния на поступления в бюджет.

Практическое значение научного исследования заключается в том, что сформулированные теоретические положения, выводы и предложения могут быть использованы в процессе усовершенствования таможенной политики Украины, практической деятельности фискальных органов и субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: консультирование, информирование, разъяснение, фискальная политика, таможенное дело, фискальные органы, бюджетный процесс, таможенное и налоговое законодательство.

Fedir Petrovych TKACHYK

Ph.D., p. Lecturer, Department of Tax and Fiscal Policy
Ternopil National Economic University

COUNSELING IN THE FIELD CUSTOMS: CURRENT STATUS AND FUTURE DEVELOPMENT

Summary

The purpose of the article is to study the theoretical and organizational and legal aspects of customs consulting in Ukraine and the formation of guidelines to improve it based on local realities and international experience.

During the research, the following methods: grouping, comparison, analysis, synthesis, synthesis of factor analysis, induction, deduction, statistical, logical, systematic and structural methods.

Results of the study are as follows: Approaches to the nature of counseling and singled out its main features to create custom main goal of counseling. The basic aspects of counseling and mass outreach activities of the income and taxes in Ukraine on implementation of customs policy. systematized and formulated directions for improvement of information and consulting activities of customs authorities on the basis of good practice developed countries.

Scientific novelty lies in discovering the nature of the economic formation of customs consultancy and singling it out of fiscal regulation of systematization of modern features advisory role of customs authorities, the formation and grouping of the main ways of improving the efficiency of customs consultancy as one of the main factors influencing the revenue.

The practical significance of research is formulated theoretical propositions, conclusions and suggestions can be used in the improvement of customs policy of Ukraine, practice fiscal authorities and economic operators.

***Keywords:** counseling, information, explanation, fiscal policy, customs, fiscal authorities, budgeting, customs and tax legislation.*

Постановка проблеми. Оподаткування митних операцій та всі пов'язані з цим процеси і наслідки відіграють значну роль у житті кожного індивіда у всьому світі, а тому можливість отримання якісних, своєчасних, неупереджених і надійних роз'яснень та консультацій з питань

митної політики не може не приваблювати як суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, так і фізичних осіб.

Світова практика переконує: митне та податкове консультування – необхідна частина ділової інфраструктури, важливе джерело конкурентоспроможності бізнесу та специфічний чинник активізації наповнення бюджетних ресурсів. На сьогодні в Україні поряд з Податковим кодексом [1] фактично існує проект закону «Про податкове консультування в Україні» [2], які разом формують базис для податкового консультування, що не скажеш про митну справу, оскільки інформування та консультування з цій сфері здійснюється на основі Митного кодексу [3], тоді як в розвинених країнах галузь фіскального консалтингу законодавчо врегульована в повній мірі (наприклад в Німеччині діє близько 40 законодавчих актів в цій сфері). Тому виникає необхідність у розширенні та удосконаленні організаційно-правової бази щодо регламентації надання митних консультацій та роз'яснень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема створення консультаційного сервісу в фіскальних органах України займає вагомe місце в системі наукових розробок з питань реформування економіки. Дослідженням митної політики та її роз'яснень займалася низка науковців, серед яких можна виокремити В. Батіга, І. Бережноку, Р. Буссе, О. Вакульчика, Л. Грейнера, Т. Єфимову, А. Крисоватого, В. Настюка, П. Пашка, А. Скотт, Є. Шувалову та ін.

Постановка завдання. Мета роботи полягає в дослідженні теоретичних та організаційно-правових аспектів митного консультування в Україні та формуванні орієнтирів його вдосконалення з урахуванням вітчизняних реалій та зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні виникнення та необхідність надання об'єктивних консультацій в сфері реалізації митної політики пов'язане із мінливістю та неоднозначністю митно-податкового законодавства. У такій ситуації малому та середньому бізнесу досить важко самостійно прорахувати власну стратегію, направлену на збереження беззбитковості діяльності.

У дослівному перекладі з латинської мови, консультування можна розглядати як нарада або надання порад (consultation – радник). Якщо опустити стилістичні та семантичні відмінності між різними видами консультування, можна виділити два основних підходи до розкриття поняття «консультування»:

Перший розглядає консультування з функціональної точки зору. Доктор Арлена Скотт розглядає консультування як різновид форми надання допомоги по відношенню змісту, процесу рішення або побудови завдання (або ряду завдань), при якій консультант не виконує задачу самостійно, а лише надає допомогу щодо її виконання [4].

Другий підхід розглядає консультування як самостійні професійні послуги і робить акцент на вимогах, яким ці послуги повинні відповідати. Ларрі Грейнер зазначає, що управлінське консультування є набором послуг, що надаються спеціально навченими з відповідною кваліфікацією особами, які в об'єктивній і незалежній манері допомагають клієнту виявити і проаналізувати проблеми даної організації і рекомендують вирішення цих проблем, а також, при необхідності, надають допомогу в реалізації запропонованих рішень [5 с. 119].

Висвітлюючи власну точку зору на головну мету консультування слід зазначити, що вона має проявлятися у формулюванні обґрунтованих роз'яснень та умінні донесення раціональних підходів щодо вирішення необхідного завдання чи ситуації, визначення шляхів і способів їх реалізації. Розвиток консультування в сфері митної справи необхідний для налагодження партнерських відносин між фіскальними органами та суб'єктами оподаткування.

Важливо зазначити, що надання митними органами послуг з інформування та консультування передбачається Главою 3 Митного кодексу України [3]. В Україні фіскальні органи інформують заінтересованих осіб про митні правила у встановленому законодавством порядку. До фіскальних органів у сфері реалізації митної та податкової політики сьогодні варто відносити новостворену Державну фіскальну службу [6], яка була реорганізована шляхом перетворення з Міністерства доходів і зборів України [7]. Оскільки процес реформування

перебуває на початковій стадії, органи доходів і зборів продовжують здійснювати покладені на них обов'язки та завдання, в т.ч. в сфері надання митних консультацій та роз'яснень норм митного законодавства. Консультації надаються митницями на безоплатній основі за місцем розташування підприємств (за місцем проживання або тимчасового перебування громадян) або фіскальними органами (в усній, письмовій або, за бажанням зацікавленої особи, в електронній формі). Консультації надаються у строк, що не перевищує 30 календарних днів, наступних за днем отримання відповідного звернення.

Консультування з питань державної митної справи здійснюється з урахуванням наступних підстав та аспектів [3]:

– *за зверненнями підприємств та громадян*, що переміщують товари, транспортні засоби комерційного призначення через митний кордон України або провадять діяльність, контроль за якою покладено на органи доходів і зборів (заінтересованих осіб), органи доходів і зборів безоплатно надають консультації з питань практичного застосування окремих норм законодавства України з питань державної митної справи;

– *консультації з питань практичного застосування окремих норм законодавства України* з питань державної митної справи має індивідуальний характер і може використовуватися виключно особою, якій надано таку консультацію;

– *центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику* періодично проводить узагальнення консультацій з питань практичного застосування окремих норм законодавства України з питань державної митної справи, які стосуються значної кількості осіб або значних сум митних платежів, та затверджує своїми наказами узагальнені консультації, які підлягають оприлюдненню;

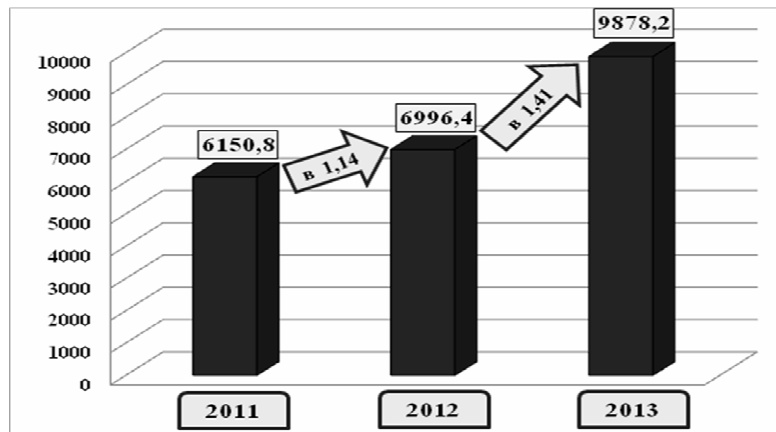
– *не може бути притягнуто до відповідальності особу, яка діяла відповідно до консультації* з питань практичного застосування окремих норм законодавства України з питань державної митної справи, наданої в письмовій або електронній формі, а також до узагальненої консультації, зокрема, на підставі того, що у подальшому такі консультації були змінені або скасовані;

– *консультація з питань практичного застосування окремих норм законодавства України з питань державної митної справи може бути оскаржена* до органу вищого рівня в порядку, визначеному главою 4 митного кодексу, або до суду як правовий акт індивідуальної дії, якщо вона, на думку заінтересованої особи, суперечить нормам відповідного акта законодавства. Визнання судом такої консультації недійсною є підставою для надання нової консультації з урахуванням висновків суду.

Також важливо зазначити, що в Україні митні установи інформують зацікавлених осіб про митні правила, норми та умови переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України шляхом: опублікування в офіційних друкованих виданнях або поширення інформаційними службами відповідних державних органів і організацій; опублікування в друкованих засобах масової інформації або публічного оголошення через аудіо- та аудіовізуальні засоби масової інформації; безпосереднього доведення інформації до зацікавлених осіб (усно, письмово чи іншими способами); надання можливості ознайомлення з архівними матеріалами; оголошення під час публічних виступів посадових осіб. Законодавчі та інші нормативні акти, що стосуються прав, свобод і законних інтересів громадян, не доведені до публічного відома, не мають юридичної сили.

З аналітичної точки зору досліджуваної проблематики, великий внесок у консультативну діяльність митних та податкових органів вніс новостворений у 2013 році офіційний веб-портал Міністерства доходів і зборів України [8].

Проаналізувавши діяльність порталу, можемо зазначити, що за 2013 рік кількість он-лайн відвідувачів веб-порталу значно зростала, майже на 50% у порівнянні з попереднім періодом (рис. 1).

Рис. 1. Чисельність та динаміка відвідування сайту Міністерства доходів і зборів у 2011-2013 рр. (тис. чол.)

Джерело: складено автором на основі [8]

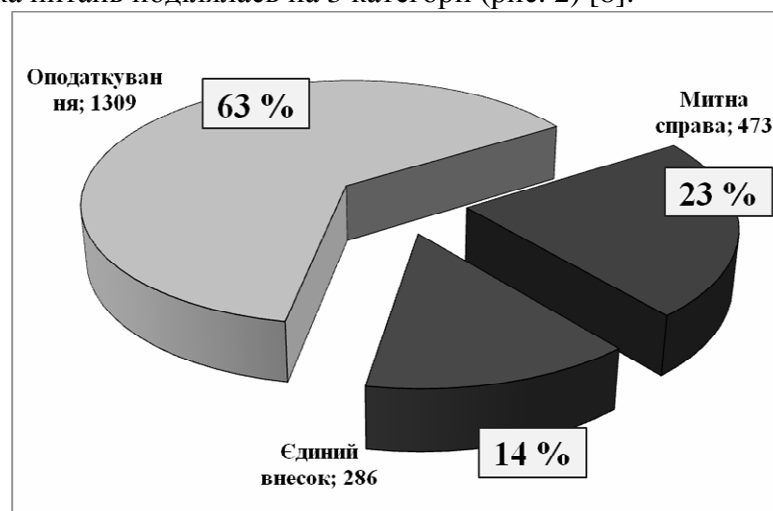
Це в свою чергу зумовлено розширенням тематики сайту питаннями митної політики та єдиного соціального внеску, а також наступними аспектами:

- зручна навігація та панель керування;
- наявність мультимедійної галереї;
- інтеграція з соціальними мережами (вконтакті, фейсбук, твітер);
- оптимізація і зручність алгоритму пошуку інформації;
- доступність підписки на новини тощо.

Поряд з цим, у 2013 році на базі сервісу «Єдина база податкових знань» був розроблений покращений і новий сервіс для користувачів «Загальнодоступний інформаційно-довідковий ресурс». Вся інформація даного сервісу впорядкована за тематикою:

- єдиний внесок;
- митна справа;
- оподаткування;
- електронний підпис.

База знань постійно підтримується в актуальному стані і постійно оновлюється. Протягом 2013 року спеціалістами органів доходів і зборів до Базу знань внесено 2068 запитань-відповідей, тематика питань поділялась на 3 категорії (рис. 2) [8].

Рис. 2. Кількість запитань-відповідей внесених до Базу знань спеціалістами фіскальних органів у 2013 році

Джерело: складено автором на основі [8]

Як бачимо з рис. 2, роз'яснення в сфері митної справи становили майже четверту частину від загальної кількості, на цей показник впливають різні чинники, які переважно пов'язані з тим, що більшість суб'єктів господарювання не цілком довіряють фіскальним органам та не виявляють бажання щодо надання роз'яснень з певних питань, з іншої точки зору часті зміни в законодавстві вимагають від платників та суб'єктів ЗЕД бути ознайомленими з новаціями митного та податкового законодавства. Також зазначимо, що митні консультації що надходили на спеціальний сервіс «Пульс» надавалися переважно з тих питань, що пов'язані з затримкою митного оформлення вантажу, з порушеннями митних правил та контрабандою, а також з чергами на митних постах та пунктах пропуску [9].

Поряд з цим, варто акцентувати увагу на наявних проблемах, що слугують своєрідними бар'єрами на шляху формування ефективної системи митного та податкового консультування, зокрема мова йде про наступні:

1. В даний час відсутні нормативно-правові акти, які могли б чітко визначити:

- поняття податкового та митного консультування;
- статус консультанта і консультованих осіб;
- принципи і стандарти професійної діяльності консультантів.

2. Відсутня єдина система підготовки, атестації, підвищення кваліфікації, обліку та контролю за діяльністю консультантів з питань митної справи;

3. Не існує чіткого переліку осіб, які мають право займатися професійною діяльністю в сфері митного консультування, а також нормативних актів, які регулюють особливі умови для занять митним консультуванням.

4. Діяльність з надання розглянутих консультаційних послуг сьогодні не ліцензується. Будь-які обмеження на окремі угоди (разові договори) про виявлення подібних послуг законодавство також не містить.

5. Досить актуальною проблемою сьогодні можна вважати той факт, що не передбачено спеціального регулювання в законодавстві за відповідальність митного чи податкового консультанта та за заподіяння збитку клієнту через застосування до нього фінансових санкцій з боку держави.

У країнах Європейського союзу практично все, що зв'язано з податковим консультуванням, врегульовано на законодавчому рівні. Треба відзначити, що першою в цій сфері була Німеччина, де на федеральному рівні і на рівні земель існує близько 40 законів, що стосуються податкового та митного консультування. Законодавство Німеччини визначає консультування в галузі оподаткування як надання послуг, що сприяють правильному веденні бухгалтерського обліку, своєчасної та повної сплати податків, які віднесені до компетенції федерального та земельних фінансових органів [10].

В Австрії консультанти з податкових митних питань віднесені до категорії осіб, які займаються професійною діяльністю, пов'язаною з економічним управлінням, поряд з аудиторами і бухгалтерами. Роз'яснення норм податкового та митного законодавства у Польщі, Чеській Республіці і Словаччині врегульовано таким шляхом, що законодавчо встановлені рамки, в межах яких консультанти відповідно до рішень професійного об'єднання в певному обов'язі вільні у здійсненні своєї професійної діяльності. Вирішальним елементом для діяльності податкового консультанта є інтереси клієнта, що не суперечать законам [11].

Повертаючись до вітчизняної специфіки митного консультування слід зазначити, що багато в чому залишається законодавчо і професійно не врегульовано питання про сутність спеціальності «консультант з податків і зборів». Не зовсім зрозуміло, чим по істині ця спеціальність відрізняється від вже існуючої кваліфікації «аудитор». Варто зазначити, що аудитор - це більш широка спеціальність, тобто аудитор повинен не тільки розбиратися в питаннях оподаткування та митної справи, але і в практиці бухгалтерського обліку, а консультант - це фахівець, що добре розбирається в проблемах фіскальної політики, але недостатньо підготовлений в питаннях бухгалтерського обліку [12, с. 65].

Отже, враховуючи сучасні тенденції розвитку світової економіки та умови функціонування митної системи України, стратегічними пріоритетами подальшої ефективної діяльності митних органів, в тому числі в контексті удосконалення їх інформаційно-консультативної роботи, мають стати наступні:

- модернізація засобів і методів митного контролю, наближення стандартів роботи митної системи України до європейських;
- поряд з проведенням навчальних програм по ознайомленню суб'єктів ЗЕД з митним законодавством, принципами роботи митних органів, необхідно активно реалізовувати механізм надання безкоштовних консультаційних послуг аудиторами та консультантами з питань митної справи згідно з європейськими стандартами [13, с. 64];
- створення максимально сприятливого середовища з можливістю отримання якісних консультацій для учасників зовнішньоекономічної діяльності з метою активізації здійснення ними експортно-імпортних операцій, а також реалізації транзитного потенціалу України;
- зміна пріоритетності функцій діяльності митних органів України із превалювання фіскальної функції на забезпечення реалізації економіко-регулятивної та інформаційно-консультативної складових;
- інноватизація інформаційних технологій, які сприятимуть оперативній взаємодії між відповідними контролюючими та правоохоронними органами всередині держави і співпраці між митними органами України та відповідними органами інших держав;
- розвиток індивідуального підходу до консультування фізичними та юридичними особами одночасно з органами фіскальної служби, перенесення їм повноважень від аудиторів задля комплекснішого та ґрунтовнішого виконання покладених функцій та обов'язків;
- зобов'язання осіб, які надають податкові та митні консультації нести відповідальність за правомірне роз'яснення фіскального законодавства разом з платником податку чи суб'єктом господарювання тощо.

Таким чином, державні фіскальні органи, які активно беруть участь у регулюванні цього консультаційного процесу повинні також усвідомлювати той факт, що професійна діяльність податкових та митних консультантів є позитивною і вигідною не тільки для клієнтів-платників податків, але і для фіскальних органів, і країни в цілому

Висновки та подальші дослідження. Отже, потреба у фахівцях, які б надавали ґрунтовні роз'яснення в сфері митної справи і оподаткування для України є надзвичайно важливою та актуальною. Обізнаність платників податків та суб'єктів ЗЕД, формування в них податкової культури та чіткого обов'язку щодо сплати податкових та митних платежів, виведення з тіньового сектору капіталу, покращення інвестиційної привабливості, інноваційний розвиток та підвищення соціальних стандартів безпосередньо пов'язані з бюджетним процесом та фіскальною політикою. Тому існує нагальна потреба в розвитку консультаційних послуг з питань ефективної реалізації митної та податкової політики не лише фіскальними органами управління а й суб'єктами господарювання.

Тим не менше, для вітчизняного ринку послуг з митного інформування та консультування відкриваються значні перспективи, оскільки потенціал є дуже великим. Подолання перешкод розвитку ринку консалтингових послуг у сфері роз'яснення митної політики з врахуванням позитивних моментів зарубіжного досвіду є визначальним завданням. Саме тому, вітчизняний інститут митного консультування доцільно розвивати все ж таки на основі державного регулювання та чіткого визначення місця та ролі консультантів у трьохсторонніх відносинах між платниками податків, фіскальними органами та податковими консультантами.

Список літератури:

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI / Редакція від 01.07.2014 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

-
2. Про податкове консультування в Україні: проект Закону України від 10 липня 2008 № 2745 / Редакція від 10.07.2008 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF24900A.html
  3. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року № 4495-VI / Редакція від 26.04.2014 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
  4. Скотт Арлена. Как управлять переменами: Change Management глазами специалиста / Арлена Скотт // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hrc.com.ua/content/articles/index.php?article=5571>
  5. Грейнер Ларри. Схемы организационных изменений Harvard Business Review, май-июнь 1967, с. 119–120.
  6. Про утворення Державної фіскальної служби: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 року № 160 / Редакція від 21.05.2014 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/160-2014-n>.
  7. Про Міністерство доходів і зборів України: Указ Президента України від 18 березня 2013 року № 141/2013 / Редакція від 18.03.2013 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/141/2013/page>
  8. Офіційний Веб-портал Міністерства доходів і зборів України / Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minrd.gov.ua/>.
  9. Публічний звіт про діяльність Міндоходів у 2013 році / Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minrd.gov.ua/data/files/10866.pdf>
  10. Буссе Р. Опыт Германии по информационному взаимодействию финансово-налоговых органов и налоговых консультантов / Р. Буссе // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nalogforum.ru/php/content.php?id=767>.
  11. Буссе Р. Правовое регулирование и организация налогового консультирования в странах Восточной Европы на примере Польши, Чешской Республики и Словакии / Р. Буссе // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nalog-forum.ru/php/content.php?id=430>.
  12. Налоговое консультирование (правовой аспект): учебное пособие / Е.Б. Шувалова, Т.А. Ефимова.– М.: Изд. Центр ЕАОИ, 2011. – 136 с.
  13. Формування системи митного аудиту в Україні : монографія / О. М. Вакульчик, І. Г. Бережнюк, П. В. Пашко та ін.; за заг. ред. О.М. Вакульчик. – Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2014. – 208 с.